

Urszula Burzywoda, Jerzy Myszor

Pieśni pątnicze ze zbioru Jana Kupca

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 15, 243-271

1982

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JERZY MYSZOR,- URSZULA BURZYWODA

PIĘŚNI PĄNICZE ZE ZBIORU JANA KUPCĄ

I. WPROWADZENIE

(Ks. Jerzy Myszor)

Publikowane niżej pieśni pąnicze pochodzą ze zbioru należącego do Jana Kupca. Jan Kupiec, żyjący w latach 1841—1909, śpiewak łącki od roku 1867, należy do znanych i cenionych śląskich poetów ludowych drugiej połowy XIX wieku¹. Zbiór, z którego pochodzą publikowane pieśni pąnicze, jest znany w literaturze przedmiotu pod nazwą *Zbiór pieśni religijnych i ludowych z lat 1856—1898*. Nie jest to jednak precyzyjny tytuł². Z tego zbioru zostało już wydrukowanych kilka fragmentów³. Jak dotąd nie ukazały się drukiem żadne pieśni religijne z tego zbioru. Pieśni religijne wchodzące w skład *Pieśni ludowych i kościelnych* rzadko znaleźć można w dziewiętnastowiecznych kancjonałach i modlitewnikach śląskich. Jan Kupiec zaczął zbierać pieśni kościelne i ludowe mając 15 lat. Młody zbieracz, posługując się niewprawionym jeszcze językiem polskim, spisywał te pieśni na jarmarkach, odpustach, głównie na wsiach śląskich, ale zapuszczał się także na Morawy⁴. Niektóre z tych pieśni zostały opatrzone przypisem autora „te pieśni należą się Jonkowi Gruszce, 1856”. Jonek Gruszka być może oznacza samego Jana Kupca, który traktował swoją ciotkę Gruszkową jak własną matkę, albowiem u niej wy-

¹ W. Nawrocki, *Jan Kupiec. Poeta z Łąki*, Katowice 1963, 5; *Słownik folkloru polskiego*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1965, 196. Obszerny biogram, jak dotąd najdokładniejszy, patrz: J. Krawczyk, *Jan Kupiec*, w: *Śląski Słownik Biograficzny II*, red. J. Kantyka i W. Zieliński, Katowice 1972, 144.

² Nawrocki, dz. cyt., 62, przypis nr 1 do rozdziału „Próba bibliografii” IV. Obecnie zbiór, z którego zostały wyjęte publikowane pieśni pąnicze, znajduje się w Archiwum Kurii Diecezjalnej w Katowicach w postaci zeszytu. Tytuł, który mu nadał z całą pewnością ks. Jan Kudera, brzmi: *Pieśni ludowe i kościelne. Zebrał i osobiście spisał Jan Kupiec*. W jego skład wchodzi następujące części: Zbiór pieśni kościelnych w liczbie 62. Rozpoczyna go pieśń *Maluczko się zastanówcie*, kończy: *Pieśń o św. Floryanie*. Ten fragment zbioru powstał w 1856 r. Wskazuje na to jednorodny charakter pisma. Wówczas, zdaniem żony Kupca, poeta pisał gęsim piórem; rzeczywiście charakter pisma odbiega od pozostałych części. Przy niektórych pieśniach istnieje data: pieśń nr 13—24 III 1856. Jest to wskazówka, że wszystkie pozostałe pieśni mogły powstać w tym samym mniej więcej czasie. Kolejne pieśni religijne od nr 63—66 zostały spisane przez Jana Kupca, począwszy od stycznia 1899 r. Następna część rękopisu to 95 pieśni kościelnych, które służyły Kupcowi w kościele jako śpiewakowi. Rozpoczyna ją pieśń nr 1: *Gdy na nowo słońce wschodzi*, kończy pieśń nr 95: *Już ma być zamordowany*. Ta część rękopisu prawdopodobnie została napisana w 1896 r. Wskazują na to daty umieszczone przy niektórych pieśniach. Kolejną część rękopisu tworzy zbiór pieśni od nr 1: *Po górach dolinach*. Ten fragment w swoim charakterze nie odbiega od poprzedniego. Liczy on kilkadziesiąt incypitów pieśni z nutami wyjętymi z różnych śpiewników kościelnych. Ostatni fragment rękopisu stanowią pieśni ludowe rozpoczynające się pieśnią nr 1: *A czym ja jest pies pruski*, zamyka go pieśń nr 89: *Kantata na uroczystość kościuszkowską*. Jak z tego wynika, *Pieśni ludowe i kościelne* stanowią zlepek kilku fragmentów, mechanicznie złączonych przez ks. Jana Kudere.

³ Por. Nawrocki, dz. cyt., 60—62.

⁴ J. Kudera, *Jan Kupiec. Śląski chłop — poeta*, Katowice 1939, 12. Książka ta zachowała się w jednym egzemplarzu. Cały skład został zniszczony przez drukarnię w pierwszych dniach wojny. Zachował się tylko ten jeden egzemplarz, który został przesłany autorowi w sierpniu 1939 r. do drugiej korekty.

chowował się od 6 roku życia⁵. Pochodzenie pieśni kościelnych zebranych przez Jana Kupca wskazywałoby na ich ludowy charakter. Wydaje się jednak, jak wynika z sondażowo przeprowadzonych badań porównawczych, że pieśni te krążyły w rękopisach i drukach od wielu dziesięcioleci. Niektóre z nich, z całą pewnością, pochodzą z okresu baroku, gdyż wyraźnie nawiązują do stylu panującego w ówczesnym kaznodziejstwie⁶. Ich autorami w tym okresie byli poeci rekrutujący się z braci zakonnych, śpiewaków kościelnych, przewodników pielgrzymkowych, a nawet powstańców. Oprócz publikowanych pieśni pątnicznych w skład działu obejmującego pieśni kościelne wchodzi 13 pieśni maryjnych, nie związanych bezpośrednio z pielgrzymkami, 10 pieśni ku czci świętych pańskich, 17 pieśni pasyjnych, 11 pieśni odnoszących się do Osób i tajemnic Boskich i 3 inne.

Ze zbioru *Pieśni ludowe i kościelne* wybraliśmy dziewięć pieśni pątnicznych (nr 9, 10, 13, 15, 22, 37, 42, 51, 54). Jedne z nich dotyczą sanktuarium Matki Boskiej w Gidlach (nr 15), trzy pieśni związane są z sanktuarium Matki Boskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej (nr 22, 51, 54), dwie z Jasną Górą (nr 13, 37), trzy pieśni odnoszą się do nieznanego bliżej sanktuarium, a mogły być po prostu pieśniami uniwersalnymi śpiewanymi na każdej pielgrzymce (nr 9, 42, 10).

Pieśni pątniczne, czyli pieśni towarzyszące pielgrzymom w drodze do miejsca pielgrzymkowego lub w drodze powrotnej, należą do nieodłącznych elementów każdej pielgrzymki. Stanowią one grupę pieśni od wielu lat interesującą badaczy z różnych dziedzin nauki. Jak dotąd pieśniom pielgrzymkowym nie poświęcano większej uwagi. Zwykle się bowiem uważa, że pieśni te nie przedstawiają większej wartości dla teologa. Zdaniem niektórych, prymitywizm tekstów dyskwalifikował je na tle innej literatury religijnej⁷. Przez filologów i badaczy folkloru pieśni pątniczne zostały zaliczone do literatury straganowej, tym samym zostały włączone do literatury niższego gatunku⁸. Niewątpliwie pod względem literackim pieśni pątniczne nie przedstawiają większej wartości, chociaż i wśród nich możemy się spotkać z okruciami najczystszej poezji. Dla ścisłości, pieśni pątniczne należy odróżnić od twórczości nowinkarskiej i dziadońskiej. Ta ostatnia czerpała natchnienie z sensacyjnych opowieści, które lotem błyskawicy obiegały całą Polskę. Najbardziej znane motywy stawały się tworzywem tekstów pieśni, śpiewanych przez dziadów, wędrujących po jarmarkach i odpustach. W XIX wieku, oprócz zwykłej plotki, podłożem literatury dziadońskiej stała się także kronika policyjna⁹. Natomiast pieśni pątniczne, naszym zdaniem, nie mając wspólnego z wyżej opisanymi pieśniami dziadońskimi ze względu na swoją treść. Pieśni śpiewane przez pielgrzymów skupiają uwagę na prawdach wiary, najczęściej opisują miejsca pielgrzymkowe oraz łaski, jakie można uzyskać w danym sanktuarium. Na ogół nie można w nich spotkać tekstów, które mogłyby być zakwestionowane przez cenzora kościelnego.

Pielgrzymka jako zjawisko religijne znana jest w historii Kościoła począwszy od IV wieku. Szczytowy okres rozwoju przeżywały pielgrzymki, w różnym natężeniu, w wiekach średnich¹⁰. Ponowny okres intensywnego rozwoju ruchu pielgrzymkowego w historii Kościoła motywowany jest od połowy XIX wieku. Miało to szczególny związek z ogłoszeniem dogmatu o Niepokalaniem Poczęciu NMP (1854) oraz objawieniami w Lourdes (1858). W swej treści, pielgrzymki przeżywają współcześnie istotną ewolucję. Przez wiele wieków pielgrzymki dzieliły się zasadniczo na dwa rodzaje: indywidualne i parafialne. Na przełomie XIX i XX wieku do tych pielgrzymek dołączyły pielgrzymki stanowe, które powoli zdominowały parafialne. Pieśni pątniczne, jak można zauważyć,

⁵ Tamże, 7.

⁶ F. Kotul a, *O starych pieśniach ludowych*, Tygodnik Powszechny 1975, nr 49 (1402) z 7 XII 1975. Por.: E. Stankiewicz, *Obrazy lub figury cudowne*, w: *Słownik folkloru polskiego*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1965, 273.

⁷ H. E. Wyczawski, *Dzieje Kalwarii Zebrzydowskiej*, Kraków 1947, 196.

⁸ Stankiewicz, dz. cyt., 273.

⁹ *Karnawał dziadoński. Pieśni wędrownych Śpiewaków XIX—XXw.*, Wybór i opr. S. Nyrkowski, Warszawa 1977, 10.

¹⁰ W. Schenk, *Pielgrzymki Polaków do sanktuariów maryjnych i świętych pańskich X—XV w.*, Częstochowskie Studia Teologiczne 7 (1979) 267.

związane były przede wszystkim z pielgrzymkami parafialnymi. Pojawienie się pielgrzymek stanowych jest także pewną datą graniczną dla pieśni pańniczych. Oczywiście, wypieranie starych pieśni pańniczych i zastępowanie ich nowymi jest procesem naturalnym, związanym z przemianami kultury religijnej. Proces ten przyspieszała wzrastająca popularność pielgrzymek stanowych i innych o charakterze specjalnym.

Publikacji pieśni pańniczych przyświeca chęć ocalenia od zapomnienia świadectwa pobożności mijających pokoleń, a także zwrócenie uwagi na ten rys pobożności naszych przodków, który był jednym z charakterystycznych składników religijności XIX-wiecznej.

Jak już powiedziano, pieśni pańnicze były przekazywane z pokolenia na pokolenie w formie ustnej i w postaci druków ulotnych, a stosunkowo nieliczne dostały się do śpiewników drukowanych. Kilka pieśni pańniczych ze zbioru Jana Kupca opublikowano już w drukach ulotnych w XIX wieku. Należą do nich: *Ach me miłe pocieszenie*¹¹, *Ku komuż się uciec mamy*¹², *Słoneczko zaszło*¹³, *Zaden nie wie, co jest łaską*¹⁴, *Witaj Pani my poddani*¹⁵, *Wspomnijmy na najświętszą Pannę*¹⁶. Pozostałe pieśni tzn.: *Zasmuceni na tym świecie*, *Obwesel się serce moje*, *Cóż ja mam za trapienie* jak dotąd nie ukazały się w formie drukowanej. Porównując tekst publikowany w druku z tekstem zachowanym w rękopisie, zauważamy nieznaczne różnice stylistyczne. Porównując natomiast pieśń *Wspomnijmy na najświętszą Pannę* przekazaną nam przez Jana Kupca z tą samą pieśnią wydrukowaną przez K. Nowackiego w Oleśnie, zauważamy znaczniejsze różnice. Można je wytłumaczyć długim szeregiem osób, które je przekazywały z ust do ust przy okazji pielgrzymek czy innych uroczystości¹⁷. Podobną ewolucję mogła również przejść pieśń *Witaj Pani my poddani*, która związana jest z Gidlami¹⁸.

Pieśni ze zbioru Jana Kupca mogą być również świadectwem zasięgu wpływów ówczesnych miejsc pielgrzymkowych. Łąka, należąca do dekanatu pszczyńskiego, znajdowała się w granicach zaboru pruskiego. Od granicy austriackiej Łąkę dzieliło jednak tylko kilka kilometrów. Przejście przez granicę nie było utrudnione i pielgrzymi łączy mogli bez większych przeszkód wędrować do Kalwarii Zebrzydowskiej. Parafianie łączy wędrowali także do Częstochowy, Gidel, Piekar i Pszowa, a także do Bielán pod Kętami¹⁹. W drugiej połowie XIX wieku, to jest w latach, w których żył Jan Kupiec, pielgrzy-

¹¹ *Trzy pieśni o najświętszej Pannie Maryi Matce Boskiej*, Mikołów brw.; *Pieśni nabożne wydane każda z osobna*, Bielsko 1866: K. Estreicher, *Bibliografia Polska* III, Kraków 1876, 390 (skrót używany: Estreicher).

¹² *Trzy pieśni o najświętszej Pannie Maryi*, Olesno brw.

¹³ *Siedem pieśni o Najświętszej Pannie Maryi*, Olesno brw.; Estreicher, 393.

¹⁴ *Sześć pieśni*, Olesno, brw.; Estreicher, 394.

¹⁵ Estreicher, 394; *Marya Gidelska w słynącym łaskami obrazie czyli pobożny opis znalezienia cudownej kamiennej figurki z dołączeniem niektórych modlitw i pieśni właściwych*, Warszawa 1871, 64. Na melodie „Witaj nieba”.

¹⁶ Estreicher, 394; *Trzy pieśni*, Olesno brw.

¹⁷ Według K. Nowackiego, pierwsza zwrotka pieśni brzmi:

„Wspomnijmy, że z łaski Boga ku Częstochowie
Idziemy, do Pani co się Matką nam zowie,
którą wychwalamy, mile pozdrawiamy, zdrowaś Maryja”.

Trzy pieśni, Olesno, brw.

Według zapisu Jana Kupca ta zwrotka brzmi:

„Wspomni na najświętszą Pannę tę częstochowska
do której my pontuiemy z tą łaską Boską
Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy zdrowaś Marya”.

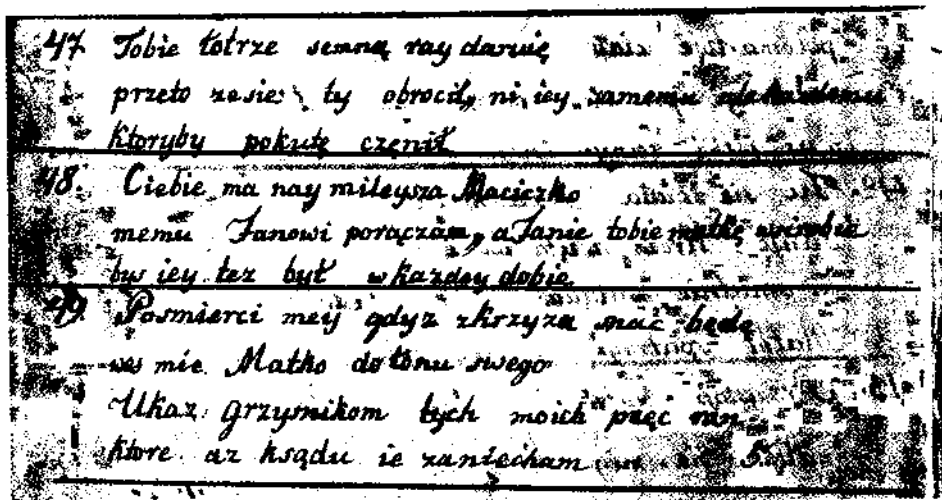
{*Pieśni ludowe i kościelne*. Pieśń nr 37}.

¹⁸ Wyraźne różnice występują w wersjach pochodzących z: *Marya Gidelska w słynącym łaskami obrazie*, 64 i przekazie Kupcowym (Pieśń nr 15). Być może pieśń *Witaj Pani my poddani* zależna jest od *Pieśni o cudownym obrazie Błogosławionej Panny Maryjej w Gidlach*, której kompozytorem był żyjący w XVII wieku Franciszek Lilius. B. Derey, *Nabożne pieśni, które przygromadnym odprawianiu różniców tak błogosławionej Panny Maryjej jak też Najświętszego Imienia Jezus śpiewane być mają*, Warszawa 1977. Wydanie fototypiczne z 1645 r.

¹⁹ Por. J. Myszor, *Pielgrzymki Górnolązaków w XIX i na początku XX w.*, ŚSHT 15 (1982).

mki uświęcone tradycją mogły się odbywać bez przeszkód: Kulturkampf w tym przypadku nie przyniósł większych zakłóceń.

Nie podejmujemy się omówienia treści teologicznej pieśni pątniczych ze zbioru Japa Kupca. Dziewięć pieśni nie może być bowiem podstawą stworzenia jakiejś większej syntezy²⁰. Potrzebę tego rodzaju badań podkreślił A. Chadam. Zebrane przez niego pieśni, jak zauważa, nadal niekompletne, ilustrują bogactwo pieśni pątniczych i pieśni związanych z miejscami pielgrzymkowymi²¹. Setki podobnych pieśni pozostaje jeszcze, być może, w rękopisach i w postaci druków ulotnych. Wydaje się, że nadszedł odpowiedni moment, może ostatni, aby je ocalić od zapomnienia. Wiele z nich, przekazywanych ustnie przez przewodników pielgrzymek parafialnych, uległo już bezpowrotnie zapomnieniu wraz z ustaniem dawnej formy pielgrzymek i śmiercią ich przewodników.

²⁰ Pierwsze tego rodzaju prace powstały już na seminarium z liturgiki pod kierunkiem ks. doc. R. Raka w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym: H. Seweryn, *Pieśni pątnicze związane z kultem Matki Boskiej Piekarskiej*, Kraków 1971, mps, BWSS; J. Krawiec, *Kult Matki Boskiej Częstochowskiej w śląskich pieśniach pielgrzymkowych*, Katowice 1981, mps, BWSSD.

²¹ *Spiewnik Kalwaryjski*, red. A. Chadam, Kraków 1980, 13.

50. Odewzdamy się ku pochowaniu, łez łez i smutku
 boć on grob nowy ma gotowy
 czysty dla mnie przyprowadzany

51. Maciszko na noc ci daję
 coż iuz przyjed iankonawam
 głowę i kłonię

52. Gdy się wstanie, serce nieumieszkać, pogłębiony na zbawiciela
 iako i kłonię

53. Ojuz wstanie, serce nieumieszkać, iako i kłonię
 i pocie serce wielki przegłębiony

54. Poy Maciszko strach ten odwołaj, iak dziatki na podzielił
 potrzebę prawny i kłonię, za kłonię doprowadzić

Amen

Pieśń o Pannie Maryi. Noc 22.

1. Zaczynamy na tem świecie kax, widzimy 24. 3. 56
 na Sobotę kox, rukac bzdziemy
 ucieczmy się do przekornej, pannie Maryi
 poradzamy wychwalamy imię jej

2. Gdyż przyjdym na wielki gony A zdaleka 11. 4. 86
 serce wemnie tasię, grozi zrywką
 Marya gwiazdo Sobotnia, opekrawna perliczko
 my grzemy kłonię, pantujemy kłonię para Maciszko

II. TEKSTY PIEŚNI*

(Ks. Jerzy Myszor — wybór, Urszula Burzywoda — opracowanie językowe)

Pieśń o Pannie Maryi (nr 9)

1. Ku **komuz** sie uciec mamy iak k Pannie Maryi
Kogoz za patrunkę mamy iak Pannę **Maryą**
2. Wołaymyz wszyscy społęcznie Marya Marya
wołaymy wszyscy Serdecznie o **Iezus** Marya
3. Toc **iest** imię wielce **Sławne** Marya Marya
Toc **iest** imię wielce mocne o Iezus Marya
4. **Wychwalaymy Święte** Imię Marya Marya
Az iest od nas wdyci czczone o Iezus Marya
5. Toc **iest** Panna dobrotliwa Marya Marya
Toc **iest** Panna **miłościwa** o Iezus Marya
6. Ktobie my sie uiekamy Marya Marya
Tobie **opomoczadamy** o Iezus Marya
7. Usłysz Ktobie wołaiących Marya Marya
Usłysz w tobie Dufaiących o Iezus Marya
8. Posilay **nas** pontuiących Marya Marya
Obczerstwyi wszech utrapionych o Iezus Marya
9. Pozegnay nam pracy nasze Marya Marya
Teraz i po wszycki czasy o Iezus Marya
10. o chran nas orędowniczko Marya Marya
Nieday **szkodzić** o Macziczko o Iezus Marya
11. Czarom Guśłom wszem Diabelskim Marya Marya
Nieday **zaszkodzić sługum** Twym o Iezus Marya
12. ohraniay **Kroła** naszego Marya Marya
Bądź silna Obrona **Iego** o Iezus Marya
13. Przedewszemi Nieprzacieli Marya Marya
Turki Tatary Pogany o Iezus Marya
14. Przed Krzesciany przeciwnemi Marya Marya
Przed Radami fałęcznemi o Iezus Marya
15. Udziel Rozum wszyckim Panom Marya Marya
Wiersznoscią i wszyckim sławom o Iezus Marya
16. Day Duchownęm Rozum **Sprawę** Marya Marya
Az nas wiedą Kwiecznem rzeczom o Iezus Marya
17. Niech nas rządzą **słowem Bozym** Marya Marya
Wyuczaią wiecznęm z **Bozem** o Iezus Marya
18. Na **tem Swiecie** az do **Smierci** Marya Marya
Z tych grzychow siewysztrzegaci o Iezus Marya
19. **Gdyz** Sie będę od tąd **Stroic** Marya Marya
Racz przytomna przy **każdę** byc o Iezus Marya
20. Ohran opatrz Dusze nasze Marya Marya
Az ich Diabeł nie zastraszy o Iezus Marya
21. **O** Maciczko zastawiay nas Marya Marya
o Rodziczko **Bądźwzdy** przy nas o Iezus Marya
22. **Przymawiay** sie K Swemu Synu Marya Marya
Niech nam **odpusci** wsze winy o Iezus Marya

* Z lewej strony umieszczono dosłowny zapis rękopisu, zapis z prawej strony ma współczesne oznaczenia miękkości oraz ż przez znaki diakrytyczne i jotę, obowiązujące obecnie zasady pisowni łącznej i rozdzielnej oraz użycia dużych i małych liter. Pozostałe właściwości oddające cechy językowe pozostały bez zmian, również błędy.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 9)

1. Ku komuż sie uciec **mamy** jak k Pannie Maryi,
Kogoż za patrunkę mamy jak Pannę **Maryją**
2. Wołajmyż wszyscy społecznie²² **Maryja, Maryja,**
Wołajmy wszyscy serdecznie o Jezus, **Maryja!**
3. Toć jest imię wielce sławne, **Maryja, Maryja,**
Toć jest imię wielce mocne o Jezus, **Maryja.**
4. Wychwalajmy święte imię **Maryja, Maryja,**
Aż jest od nas wdyecki czczone o Jezus, **Maryja.**
5. Toć jest panna dobrotliwa **Maryja, Maryja,**
Toć jest panna miłościwa o Jezus, **Maryja.**
6. K Tobie my sie uciekamy **Maryja, Maryja,**
Tobie o pomoc żądamy o Jezus, **Maryja.**
7. Usłysz k Tobie wołających **Maryja, Maryja,**
Usłysz w Tobie dufającycho Jezus, **Maryja.**
8. Posilaj nas **pontujących** **Maryja, Maryja,**
Obczerstwij²³ wszech utrapionych o Jezus, **Maryja.**
9. Pożegnaj nam pracy nasze **Maryja, Maryja,**
Teraz i po **wszycki** czasy o Jezus, **Maryja.**
10. **Ochrań** nas orędowniczko **Maryja, Maryja,**
Nie daj szkodzić o macziczko, o Jezus, **Maryja.**
11. Czarom, guśłom wszem diabelskim **Maryja, Maryja,**
Nie daj zaszkodzić sługum Twym o Jezus, **Maryja.**
12. **Ohraniaj!** **kroła** naszego **Maryja, Maryja,**
Bądź silna obrona jego o Jezus, **Maryja.**
13. Przede **wszem** nieprzacieli **Maryja, Maryja,**
Turki, Tatarzy, pogany o Jezus, **Maryja.**
14. Przed krześciany przeciwnemi **Maryja, Maryja**
Przed radami fałecznemi²⁴ o Jezus, **Maryja.**
15. Udziel rozum **wszyckim** panom **Maryja, Maryja,**
Wiersznoscią i wszyckim sławom o Jezus, **Maryja.**
16. Daj duchownem rozum s **prawem** **Maryja, Maryja,**
Aż nas wiedą k wiecznem rzeczom o Jezus, **Maryja.**
17. Niech nas rządzą słowem Bożym **Maryja, Maryja,**
Wyuczają wiecznem z **Bożem** o Jezus, **Maryja.**
18. Na **tem** świecie aż do śmierci **Maryja, Maryja,**
Z tych **grzychow** sie **wysztrzegaci** o Jezus, **Maryja.**
19. Gdyż sie będę odtąd stroić **Maryja, Maryja,**
Racz **przytomna** przy **każdym** być o Jezus, **Maryja.**
20. **Ohrań (!)**, opatrz dusze nasze **Maryja, Maryja,**
Aż ich diabeł nie zastraszy o Jezus, **Maryja.**
21. **O maciczko** zastawiaj nas **Maryja, Maryja,**
o rodziczko bądź wždy przy nas o Jezus, **Maryja.**
22. **Przymawiaj** sie k swemu synu **Maryja, Maryja,**
Niech nam odpuści wsze winy o Jezus, **Maryja.**

²² „razem, wspólnie”; notuje S. B. Linde w *Słowniku języka polskiego*.

²³ „pokrzepić, rzeźwić”; notuje Linde.

²⁴ „fałszywy”; Linde zaznacza, że ta forma nie jest używana.

23. **Bysmy** sie snim Radowali Marya **Marya**
Boga i Ciebie chwalili o **Iezus** Marya, Amen.

Piesn o Pannie Maryi na dobrą noc (nr 10)

1. **Sluneczko** zaszło **pudziemy** Spaci
Musimy macicdze dobrą noc daci
2. Wszyscy pospołu mili pątnicy
a pozdrawiaymy Orędownicę
3. **Zdrowas** Marya **miłosci** Pełna
Maciczko w **zazdrosci** tak **Bądź** Uczczona
4. Panienko zacna nasza Donico
bądź wdycki przy nas Opatrownico
5. **Gdyz** Będę Spaci racz przy nas Staci
Matko z **Iezusem** Opatrowaci
6. **Tę** zaszcześniego sie wzdzy nazywa
Kto w Imię jego rad Odpoczywa
7. Wszak ona tego wdycki ohrani
a **Iemu** **uszkodzić** wdycki zabroni
8. **Bądź** przy nas wdycki matko **miłosci**
z **Gładze** tey to Nocy Diabelski Mocy
9. **Abysmy** mogli Zdrowi zas wstaci
A Tobie Marya chwałę zdawaci
10. Marya **Iozef** wam dawam Duszę
a Tobie te Serce miły **Iezusie**
11. S wami **zyw** Byci z tobą Umrzyci
a zwłaszcza tey nocy opatrowaci
12. Dobrą noc ci me Serce winszuję
Maciczko w **zazdrosci** **niz** Spaci Będę
13. Me miłe Dzieci puidziecie **Spaci**
zewy mie Dobrą noc chcecie z dawaci
14. Tak was tey nocy chcę pozegnaci
Abyscie **radosnie** Mogli przespaci
15. Tobie dziękuję Maciczko Miła
Przymawiy sie zanas u Twego Syna
16. **Gdyz** Dusza nasza z Ciała wynidzie
Day ze to Marya niech K tobie przydzie
17. Gdzie ty Przebywasz z **Iezusem** Panem
Day sie **tam** dostaci Marya, Amen.

Piesn o Pannie Maryi Częstochowski (nr 13)

1. Zaden niewiy Co jest łaska Marya Marya Kto iey nie szuka
nieszedbem **Iana** to mieysce Marya Marya **gdybem** nie myślał
Do **Czestochow** za **Moią** miłą Panną **Maryą**
bom sie bardzo za miłował Marya Marya w **czystosci** **Iey**.
2. Pozdrowiona **bądź** najmilsza Marya Marya złota Perliczko
Tysiąc **Kroc** **bądź** pozdrowiona Marya Marya Matko najmilsza
odmiłosci umdlewam Gdy **cie** Maryą widzę
me mysleni pocieszeni Marya Marya w sercu Zachowam
3. Widzę ze mie Ty miłujesz Marya Marya **wiem** **Ia** to dawno
a **miłosci** udziełujesz Marya Marya ma **Swięta** Panno

23. Byśmy sie s nim radowali Maryja, **Maryja**,
Boga i Ciebie chwalili o Jezus, Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi na dobrą noc (nr 10)

1. Słunczeczko zaszło pudziemy spaci (I),
Musimy maciczce dobrą noc **da(ci)(!)**.
2. Wszyscy pospołu mili pańnicy,
A pozdrawiamy orędownicę.
3. Zarowaś **Maryja**, miłości pełna,
Maciczko w zazdrości tak bądź uczczona,
4. Panienko zacna, nasza donico,
Bądź wdyccki przy nas **opatrownico**,
5. Gdyż będę spaci, racz przy nas staci,
Matko z Jezusem opatrowaci.
6. **Tę** za **szczęsnego** sie wždy nazywa,
Kto w imię jego rad odpoczywa,
7. Wszak **ona** tego **wdyccki** ohrani,
A jemu uszkodzić **wdyccki zabroni**.
8. **Bądź** przy nas wdyccki matko miłości,
Zgładzie tej to nocy diabelski mocy,
9. Abyśmy mogli zdrowi zaś wstaci,
A Tobie Maryja chwałę zdawaci.
10. Maryja, **Jozef** Warn **daw am** duszę,
A Tobie te serce miły Jezusie.
11. S(!) **Wami żyw byci**, z Tobą **umrzyci**,
A zwłaszcza tej nocy opatrowaci.
12. Dobrą **noc** Ci me serce winszuję,
Maciczko w zazdrości niż spaci będę.
13. **Me** miłe dzieci **pujdziecie** spaci,
Ze Wy mie dobrą noc chcecie zdawaci
14. Tak Was tej nocy chcę pożegnaci,
Abyście radośnie mogli przespaci.
15. Tobie **dziękuję** maciczko miła,
Przymawiaj sie za nas u Twego syna.
16. Gdyż dusza nasza z ciała **wynidzie**,
Dajże to Maryja, niech k Tobie przydzie.
17. Gdzie Ty przebywasz z **Jezusem** Panem,
Daj sie **tam** dostaci Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi Częstochowski (nr 13)

1. **Żaden** nie wiy, co jest łaska **Maryja, Maryja**, kto jej nie szuka.
Nie szedłem ja na to miejsce **Maryja, Maryja**, **gdybem** nie myślał
Do Częstochow za moją miłą Panną **Maryja**,
Bom sie bardzo zamiłował **Maryja, Maryja**, w czystości jej.
2. Pozdrowiona bądź najmiłsza Maryja, Maryja, złota perliczko,
Tysiąckróć bądź pozdrowiona **Maryja, Maryja**, matko najmiłsza,
Od miłości umdlewam, gdy **Cie** Maryją widzę,
Me myśleni, pocieszeni **Maryja, Maryja**, w sercu zachowam.
3. Widzę, że mie Ty miłujesz Maryja, Maryja, wiem ja to dawno,
A miłości udzielasz Maryja, Maryja, ma Święta Panno,

- Gdy**ę**m*miłosci* nie dostał co bym ia Smutny począł
Znaczym za złe skutki w Piekłe Marya Marya iuz bym był zgorzał
4. Nie dopuszczay na **mnie** Złego Marya Marya **apomoz** Panno
uimiesz sie niegodnego Marya Marya Sługę Twoigo
Gdybys mie **opuscila** łaski **bys** mi **niedała**
Gdybys na **mnie** niegodnego Marya Marya tak zapomniała
 5. Rozpłynie sie Serce we mnie Marya Marya **Ogniem** **miłosci**
Rozpłyn sie ze łaski skosztujesz Marya Marya Pannie **Radosci**
Bym miał wned ze **swiata** zysić w momencie zaraz **umrzic**
Abys ty mie niegodnego Marya Marya chciała Serce **miec**
 6. Tylko sobie o Marya Marya Marya tyle wyiednąm
ze Ty bedzies mą Patrunką Marya Marya **Iac** sie oddawam
Serce na fant oddawam **Gdyz** przy tobie łaskę mam
Ty Zywowie Dusz **swiatłosci** Marya Marya **Iac** sie porączam
 7. To mnie na zbyt w Głowie **lezy** Marya Marya ze muszę Precz isc
tak mie na zbyt Serce Morzy Marya Marya ze cię **Opuszczam**
Gdzie się Kolwiek obracam **Maryą** Pannę w sercu mam
Przyniey **Byc** i oney **Słuzyc** Marya Marya tey łaski **niemam**
 8. Wszak **chociaz** ia tu odeyde Marya Marya będzie tak Dobrze
Zostawię **Ia** serce Pannie Marya Marya Przy Częstochowie
To w Zastawie oddawam temu Przyczęną **Dawam**
I Ze mie Panna niezapomni Marya Marya w tey **Ia** Ufnosc mam
 9. Gdy ia od Ciebie Daleko Marya Marya Marya **Będe**
Amie się Złe skutki wiodą Marya Marya **szczęścia** Pozbędę
Ku Częstochowej Poyzdre tak zas łaski **nabęde**
Będe **Wołac** Pocziesz Panno Marya Marya apomoz z biydy
 10. Gdy tak **ten** los na **Mnie** Padnie Marya Marya zemuszę **Umrzyc**
Przydz Marya tylko **ten** **Raz** Marya Marya Trochę **Poczieszyc**
A Gdyby mie chciał Czart **miec** Rzekniy ze to nie ma byc
Poniewaz **Ia** jest twoy Sługą Marya Marya ze mie ty chcesz **miec**
 11. Zato Ciebie z **Całym** **Sercem** Marya Marya **miłowac** będę
Agdy mie iuz **pomey** **Smierci** Marya Marya **włożą** do Grobu
leszcze **Ia** raz zawołam Moiey Pannie wale dam
Częstochowska wale Matko Marya Marya Serce oddawam Amen.

Pieśń o N. Pannie Maryi Gidelski (nr 15)

1. Witaj Pani my poddani nisko Kłaniamy
tak Patronce opiekunce Piesnie Spiwamy
Tobie Boga Rodzicy wszyscy nędzni Grzysnicy
Wierne **pięnia** **pozdrowienia** ofiarujemy
2. W szakze z dawna iesteś sławna po całym **Swiecie**
Brzmią Twe Cnoty i ochoty w **kazdym** **Powiecie**
i w Gidelski Krainie wielkie imię twe Słynie
Gdzie na Roli z Bozey woli iestes ziawiona
3. Gdy Kalwina i Marcina buchły zarazy
Prod we Wierze i Ofierze i na Obrazy
Tus sie Panno **ziawiła** bys błędy **potłomiła**
A Korunę Polską stronę w wierze **zmocniła**
4. Co przy Maiu w kazdym Kraiu **ziemi** Kwiat wschodzi
Tu Maryia iak lilia z Głazu się rodzi
o Cudowne Owoce Prytej **Świętej** Opoce
tu Kaliki **maią** **lyki** Arcy Maiowie

- Gdybem miłości nie dostąpił, co bym ja smutny począł,
Znać bym za złe skutki w piekle Maryja, Maryja, już bym był zgorzał.
4. Nie dopuszczaj na mnie złego Maryja, Maryja, a pomóż Panno,
Ujmujesz się niegodnego Maryja, Maryja, sługę Twójigo,
Gdybyś mie opuściła, łaski byś mi nie dała,
Gdybyś na mnie niegodnego Maryja, Maryja, tak zapomniała.
 5. Rozpłynię się serce we mnie Maryja, Maryja, ogniem miłości
Rozpłyni się, że łaski skosztujesz Maryja, Maryja, pannie radości.
Bym miał wned (!) ze świata zysć, w momencie zaraz umrzeć,
Abyś Ty mie niegodnego Maryja, Maryja, chciała serce mieć.
 6. Tylko sobie o Maryj a, Maryj a tyle wyjednam,
Że Ty będziesz mą patrunką Maryja, Maryja, jać sie oddawam.
Serce na fant oddawam, gdyż przy Tobie łaskę mam.
Ty żywo wie (!) dusz światłości Maryja, Maryja, jać sie porączam.
 7. To mnie nazbyt w głowie leży Maryja, Maryja, że muszę precz iść,
Tak mie nazbyt serce morzy Maryja, Maryja, że Cię opuszczam.
Gdzie się kolwiek obracam, MaryjąPannę w sercu mam,
Przy niej być i onej służyć Maryja, Maryja, tej łaski nie mam.
 8. Wszak chociaż ja tu odęjdę Maryja, Maryja, będzie tak dobrze,
Zostawię ja serce Pannie Maryja, Maryja, przy Częstochowie.
To w zastawie oddawam, temu przyczenę dawam,
Iże mie Panna nie zapomni Maryja, Maryja, w tej ja ufność mam.
 9. Gdy ja od Ciebie daleko Maryja, Maryja, Maryja będę,
A mie się złe skutki wiodą Maryja, Maryja, szczęścia pozbędę,
Ku Częstochowej pojdrę (!), tak zaś łaski nabędę.
Będę wołać, pociesz Panno Maryja, Maryja, a pomóż z biydy.
 10. Gdy tak tę los na mnie padnie Maryja, Maryja, że muszę umrzyć,
Przydź Maryja tylko tę raz Maryja, Maryja trochę pocieszyć.
A gdyby mie chciał czart mieć, rzeknij, że to nie ma być,
Ponieważ ja jest Twój sługa Maryja, Maryja, że mie Ty chcesz mieć.
 11. Za to Ciebie z całym sercem Maryja, Maryja, miłować będę,
A gdy mie już po mej śmierci Maryja, Maryja, włożą do grobu,
Jeszcze ja raz załowam mojej Pannie wale²⁵ dam,
Częstochowska wale Matko Maryja, Maryja, serce oddawam, Amen.

Pieśń o N. Pannie Maryi Gidelski (nr 15)

1. Witaj pani, my poddani nisko kłaniamy,
Tak patronce, opiekunce pieśnię śpiwamy,
Tobie Bogarodzicy wszyscy nędzni grzysnicy
Wierne pięnia, pozdrowienia ofiarujemy.
2. Wszakże z dawna jesteś sławna po całym świecie,
Brzmia Twe cnoty i ochoty w każdym powiecie
I w gidelski krainie wielkie imię Twe słynie,
Gdzie na roli z Bożej woli jesteś zjawiona.
3. Gdy Kalwina i Marcina buchły zarazy,
Prod²⁶we wierze i ofierze i na obrazy,
Tuś sie Panno zjawiła, byś błędy potłomiła,
A koronę polską stronę w wierze zmocniła.
4. Co przy maju w każdym kraju ziemi kwiat wschodzi,
Tu Maryjajak lili ja z głązu sie rodzi.
O cudowne owoce pry (!) tej świętej opoce
Tu kaliki mają lyki arcymajowie.

²⁵ „żegnaj”; łac.

²⁶ Może jest to błędny zapis wyrazu przodu „przedtem”.

5. Gdy dla **Hleba** da go znieba Jan Cencek Orze
alic woły klęką społy za świecą rzorze
Bo się iak Kłos wywia **Sliczna** z Głazu **Marya**
bez **nasienia** piykne **plęńia** owoc **zbawienia**
6. Cencek klęka bo się lęka patrzy zdumiały
Ze z **Kamienia** wszrod **promienia** Obrazek mały
Matka Boska stoiąca Lewicą piastuiąca
Malunkigo **Sęna** swego **przytulonego**
7. tak Ozdobny ale drobny **Obraz** widzący
Z wielkiej **ządze** iak Pieniądze Jan Skrył milczący
nie **ziemskic** to Skarb **chowac** dla Drugich go **załowac**
Tęń Skarb z **niebą** **wydac** trzeba **Swiatu na** Oko
8. Niedbający skarb tajaćy Cencek skarany
Ze wszystkimi Domowemi z oczow Obrany
Ze widzianey **Swiatłosci** nie wyiawił Zwierchosci
Więc **Slepotę** za Głupotę Słusznie odnosi
9. Lecz prostoty Bog dobroty nie snios do szczędu
Przez Karanie dał uznanie im swego błędu
Bo ta co im **Służyła swiatłosc** w szkrzyni z oczyła
Błęd ich łaię a **znac** daie Wned do **Kosciola**
10. Ksiądz przybiegnie wszkrynie sięgnie az **Boze** dary
więc **Marya** z Processyą bierze do Fary
co tylko obraz **Swięty** z domu Cencka był wzięty
owi **Slepi** widzą lepiej Cudem **maryi**
11. Acz w Kościele chwały wiele **miała** **Marya**
tam **złożona** gdzie zamkiona święta Hostya
lecz Bog **rządzi** **inacyi** **własny** **plac** **Pannie** **znaczy**
Tam **wrocona** gdzie ziawiona **Naypierwey** **była**
12. Boska wola ze ta Rola jest **ziemia** święta
zkąd Publiczny Krzak Mistyczny **Marya** wzięta
tęń **Plac** **godzięń** **uczczenia** dla Cudnego ziawienia
bo **Maryi** w Possessyi Dany od Boga
13. Na te znaki Stan wszelaki dał Decyzyia
by w tey Stronie iak na Tronie stawie **Maryą**
Gdzie się sama ziawiła i znowu **powrocila**
Bog tak raczył tu naznaczył **Kościol** **Maryi**
14. Pan wsi zrazu dla Obrazu figurę daie
az Kaplica od Dziedzica w lalka lat staie
lecz gdy w **tem** zaczną radzić Kogo przyniey osadzie
za **Straznika** Dominika Zakon obrany
15. Tu na Cuda wiernych trzoda zawsze zbiegała
na swe smutki wielkie skutki tu **znaydowała**
Swiaczy to **Historya** iakosty o **Marya**
wtem **Obrazie** **wkażdęm** **razie** **Była** **pociecha**
16. **Iuz** **wiek** **trzeci** **czasy** **leci** **iak** **tu** **zostaiesz**
wtem **Obrazie** **Slicznęm** **Głazie** **łaski** **rozdaiesz**
Chociaz w szczupłey figurze **wmałey** na dlog **Posturze**
Ale dary bez wszey miary **Choynie** szafuiesz
17. Okazały **chociaz** mały **Twoy** **obraz** **czciemy**
Bo tu siła **Panno** **Miła** **cudow** **Twych** **więmy**
w **tem** **Obrazie** **Gidelskim** **Dziwnęm** **kasztęm** **Anielskim**
Wsze **pragnienie** pocieszenie Człowiek **znayduie**
18. Wielka **Rzesza** za **Moyzesza** **cud** **uznawała**
Gdy z **Opoki** **wod** **potoki** w **Pragnieniu** **brała**
Lecz tu z **Głazu** **Marya** **Choyniey** **darami** **Sprzyia**
Bo wszkzszyzenie **uzdrowienie** **wielum** **Daruie**

5. **Gdy** dla hleba(!), da go z nieba, Jan Cencek **orze**,
Alić woły klękną społy, zaświecą rzorze(!),
 Bo sie jak kłos wywija śliczna z głazu Maryja
 Bez **nasięcia**, piyknie **plęnia** owoc zbawienia.
6. **Cencek** klęka, bo się lęka, patrzy zdumiały,
Że z **kamięcia** wszrod **promięnia** obrazek mały,
 Matka Boska **stojąca**, lewica piastująca
 Malunkigo **sęna** swego przytulonego.
7. Tak ozdoby, ale drobny obraz widzący
 Z wielkiej żądze, **jak** pieniądze Jan skrył milczący,
Nieziemskić to skarb chować, dla drugich go żałować,
 Tę skarb z **niebą** wydać trzeba światu na oko.
8. Nie dbający, skarb **tający** Cencek skarany
Ze **wszystkimi** domowemi, z oczow **obran**y,
Że widzianej światłości nie wyjawil zwierchości,
 Więc ślepotę za głupotę słusznie odnosi.
9. Lecz prostoty Bog **dobro** ty nie snios(!) do szczędu(!),
Przez karanie dał uznanie im swego błędu,
 Bo ta, co im służyła, światłość w szkrzyni zoczyła,
 Błęd ich **łaje**, a znać daje wned do kościoła.
10. Książd przybiegnie, w szkrzynię sięgnie, aż Boże dary,
 Więc **Maryja** z **procesyją** bierze do fary,
 Co tylko obraz **święty** z domu Cencka był wzięty,
 Owi ślepi widzą lepiej cudem Maryj i.
11. Acz w kościele chwały wiele miała Maryja,
Tam złożona, gdzie zamkniona święta **Hostyja**,
 Lecz Bog rządzi **inacyj**, własny plac Pannie znaczy,
Tam **wrocona**, gdzie **zjawiona** najpiyrwej była.
12. Boska wola, że ta rola jest ziemia święta,
 Żkąd publiczny krzak mistyczny **Maryja** wzięta.
 Tę plac **godzięń uczczeni**a dla cudnego **zjawieni**a,
 Bo Maryi w posesyi dany od Boga.
13. Na te znaki stan wszelaki dał decyzyją,
 By w tej stronie, **jak** na tronie, stawić Maryją,
 Gdzie się sama zjawiła i znowu **powrocila**.
 Bog tak raczył, tu naznaczył **kościół** Maryi.
14. Pan wsi zrazu dla obrazu figurę daje,
 Aż kaplica od dziedzica w kilka lat staje,
 Lecz gdy w tęp zaczną radzić, kogo przy niej osadzić.
 Za strażnika Dominika zakon obrany.
15. Tu na cuda wiernych trzoda zawsze zbiegała,
 Na swe smutki wielkie skutki tu **znajdowała**,
 Świaczy to **historyja**, jakoś Ty o **Maryja**
 W tęp obrazie w **każdem** razie **była** pociechą.
16. Już wiek trzeci czasy(!) leci, jak tu zostajesz,
 W tęp obrazie ślicznęm głazie łaski rozdajesz,
 Chociaż w szczupłej figurze, w małej na dłog posturze,
 Ale dary bez wszej miary chojnie szafujesz.
17. Okazały, chociaż mały, **Twoj** obraz czciemy.,
 Bo tu siła Panno miła **cudow** Twych **wiemy**.
 W tęp obrazie gidelskim dziwnęm kąsztęm(!) anielskim
Wszę **pragnięnie**, pocieszenie człowiek znajduje.
18. Wielka rzesza za Mojżesza cud uznawała,
 Gdy z opoki **wod** potoki w **pragnięniu** brała.
 Lecz tu z głazu **Maryja** chojniej darami **sprzyja**,
 Bo wszkzyszenie, uzdrowienie **wielum** daruje.

19. Zmarli Chorzy wstaną skorzy tu polyceni
Utrapieni zasmuceni tu Pociészoni
Wino zmycia Obrazu Broni złęgo zarazu
zład wynika dla Grzysnika wszelka Pocięcha
20. Lub w Kamieniu na dotknięciu twardosc czuięmy
Lecz z tey Panny iak z fontanny t słodycz bieręmy
Zadę się niezawodzi Kto tu z wiarą przychodzi
Tu Opieka dla Człowieka zawsze gotowa
21. Więc ci zate tak bogate Panno twe dary
dziękuujemy oddaięmy nasze Ofiary
tobie ciało i Duszę serca przy prawey skrusze
w podarunku dla ratunku Ofiaruięmy
22. Tobie Pannie nieustannie spiywaymy dzięki
Ze obronę i ochronę mamy z Twey Ręki
A gdy twoy Obraz cziięmy Panno oto prosimy
Byśmy ciebie tu W Niebie wychwalać mogli
Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 22)

1. Zasmuceni na tęm Swiecie kaz puidziemy
za Patrunkę kogoz szukac będzięmy
ucieczmy sie do przekrasney pannie Maryi
pozdrawiaymy wychwalaaymy imię iey
2. Gdyz poyzdrzym na wielki gory zdaleka
serce wemnie łaską grozi z wysoka
o Marya gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
my grzysni ktobie pântuięmy Krysta Pana Maciczko
3. Iuzęm w tęm świętęm kościele Marya
ma dusza iuz święte imię tve wzywa
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
tysiąc kroc bądź pozdrowiona Krysta pana Maciczko
4. Ja ubogi święte nogi całuię
całęm sercęm wszęmi usty cie wzywam
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
cały ci sie odewdawam Krysta pana Maciczko
5. Tys to iest ta studnia pełna miłosci
od Ciebie pochodzą dary choynosci
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
częsc ichwałę ci zdawamy Krysta pana Maciczko
6. Co nam Ewa piyrwsza Matka zadała
tozes zas ty Matko boska wymogła
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
wypros Grzychow odpuszczenie Krysta Pana Maciczko
7. Przy mow sie k Sęnowi swęmu Marya
bos iest silno mocna nasza ochrona
o Marya Gwiazdo Iutrznia oprzekrasna perliczko
wypros nam urody Zięmski Krysta pana Maciczko
8. Ochran głodu moru woyny nimocy
przyspiesz nam Marya kswiętey pomocy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
ochran zastaw wyswobodz nas Krysta pana Maciczko
9. Udziyl święte pozegnanie naszęmu
franciszkwowi cysarzowi drugimu

19. Zmarli, chorzy wstaną skorzy tu polyceni,
Utrapieni, zasmuceni, tu pocieszeni.
Wino z mycia obrazu broni złęgo zarazu,
Ztąd wynika dla grzysnika wszelka pociecha.
20. Lub w **kamieniu** na dotknięciu twardość **czujemy**,
Lecz z tej Panny, jak z fontanny słodycz bieremy.
Zaden sie nie zawodzi, kto tu z wiarą przychodzi,
Tu opieka dla człowieka zawsze gotowa.
21. Więc Ci za te tak bogate Panno Twe dary
Dziękujemy, oddajemy nasze ofiary.
Tobie ciało i duszę, serca przy prawej skrusze
W podarunku dla ratunku ofiarujemy.
22. Tobie Pannie nieustannie **spiywajmy** dzięki,
Że obronę i ochronę mamy z Twej ręki.
A gdy **Twoj** obraz czciemy Panno o to prosimy,
Byśmy Ciebie tu w niebie wychwalać mogli, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 22)

1. Zasmuceni na **tem** świecie kaz²⁷ pujdziemy,
Za patrunkę **kogoż** szukać **będziemy**.
Ucieczmy sie do przekrasnej Pannie Maryi,
Pozdrawiamy, wychwalajmy imię jej.
2. Gdy zpojdrzym(!) na wielki **gory** z daleka,
Serce we mnie łaską grozi z wysoka,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
My grzysni k Tobie **pantujemy** Krysta Pana maciczko.
3. **Jużem** w **tem** **świętem** kościele **Maryja**,
Ma dusza już święte imię Twe wzywa,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Tysiąckroć bądź pozdrowiona Krysta Pana maciczko.
4. Ja ubogi święte nogi całuję,
Całem sercem, **wszemi** usty **Cie** wzywam,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Cały Ci sie **odewdawam** Krysta Pana maciczko.
5. **Tyś to jest** ta studnia pełna miłości,
Od Ciebie pochodzą **dary chojności**,
O **Maryja** gwiazdo **jutrznia**, o przekrasna perliczko,
Cześć i chwałę Ci zdawamy Krysta Pana maciczko.
6. Co nam Ewa piyrwsza matka zadała,
To żeś zaś Ty Matko Boska wymogła,
O **Maryja** gwiazdo **jutrznia**, o przekrasna perliczko,
Wyproś grzychow odpuszczenie Krysta Pana maciczko.
7. Przymow sie **k sęnowi swęmu** Maryja,
Boś **jest silno** mocna nasza ochrona,
O **Maryja** gwiazdo **jutrznia**, o przekrasna perliczko,
Wyproś nam urody **zięmski** Krysta Pana maciczko.
8. **Ochrań** głodu, moru, wojny, **nimocy**,
Przyśpiesz nam **Maryjak** świętej pomocy,
O **Maryja** gwiazdo **jutrznia**, o przekrasna perliczko,
Ochrań, zastaw, wyswobodź nas Krysta Pana maciczko.
9. Udziyl święte pożegnanie **naszemu**
Franciszkwowi cysarzowi **drugimu**,

²⁷ „gdzie, dokąd”.

- o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day mu długi panowanie Krysta pana Maciczko
10. Mycie wszyscy pozdrawiamy Marya
bos jest silna mocna nasza obrona
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day **szczęśliwe nawrocenie** Krysta pana Maciczko
 11. **Amen Amen** ku twęm nogom padamy
Macierzynski pozegnanie ządamy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
milion **kroc bądź** uczczona Krysta pana Maciczko
 12. Ieszcze iedno pani **święta ządamy**
za wszystkie nasze domowe prosimy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day im **święte pozegnanie** Krysta pana Maciczko
 13. Gdy sie dusza zciałem **łączyć miec** będzie
do **wieczności** z tego **Swiata** odejdzie
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
nie opuszczaj nas w uskosciah Krysta pana Maciczko
 14. Gdy luz dusza do **wieczności** precz puidzie
Iezus Marya a **Iozef** stoy przymnie
az sie wszyscy raduemy a s **Krystem panem**
a rzekniymy na ostatku Jezus Marya Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 37)

1. Wspomni ná nayswiętszą Pannę tę częstochowską
do **ktorey** my pontuiemy zta łaską Boską
Ciebie wychwalamy mile **pozdrawiamy Zdrowas** marya
2. Teraz wszyscy zaspiwaymy my grzysni ludzie
ktorzy tukey pontuiemy na tey to drodze
Ciebie wychwalamy...
3. Porączam sie Panu bogu Nayswiętszej Pannie
niech nas ona zawaruię bo nad nami ie
Ciebie wychwalamy...
4. **Porączma** sie sęnaczkowi co go piastuie
ze **Nayswiętsza** Panna nieda ona nas nieminie
Ciebie wychwalamy...
5. Porączma sie wszystkim **świętem** niech nam pomoga
co **nayswiętsza** Panna nieda oni niemoga
Ciebie **wychwalamy**...
6. Patrzmy na **ieiy** oblicze piyknie pogląda
o co ie **prosic** **będziemy** to nam ona da
Ciebie wychwalamy...
7. Weyzdrzycie na ie **y** Piersi sęnaczka karmi
kto by ie **y** go pocałował **zaden** nie zbłądzi
Ciebie wychwalamy...
8. Głowiczkę ma nakłonioną dla grzysników
frasuje sie bardzo o nas przesladownikow
Ciebie wychwalamy...

- O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj mu długi panowanie Krysta Pana **maciczko**.
10. My **Cie** wszyscy pozdrawiamy **Maryja**,
Boś jest silna mocna nasza **obrona**,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj szczęśliwe **nawrocenie** Krysta Pana maciczko.
11. **Amen, amenku Twem** nogom padamy,
Macierzyński pożegnanie **żądamy**,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Milionkroć bądź uczczona Krysta Pana maciczko.
12. Jeszcze jedno pani święta **żądamy**,
Za **wszystki** nasze domowe prosimy,
O **Maryja** gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj im święte pożegnanie Krysta Pana maciczko.
13. **Gdy** sie dusza z **ciałem** łączyć mieć będzie,
Do wieczności z tego świata **odejdzie**,
O **Maryja** gwiazdo **jutrznia**, o przekrasna perliczko,
Nie opuszczaj nas w **uskościach**²⁸ Krysta Pana maciczko.
14. Gdy już dusza do wieczności precz pujdzie,
Jezus, **Maryja** a **Jozef** stoi przy mnie,
Aż sie wszyscy **radujemy** a s **Krystem Panem**,
A rzeknijmy na ostatku Jezus, **Maryja**, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 37)

1. Wspomni na Najświętszą Pannę tę Częstochowską,
Do **ktorej** my **pontujemy** z tą łaską boską,
Ciebie wychwalamy, **mile** pozdrawiamy Zdrowaś **Maryja**.
2. Teraz **wszyscy zaśpiwajmy** my grzysni ludzie,
Ktorzy tukej²⁹ **pontujemy** na tej to drodze,
Ciebie wychwalamy...
3. Porączma³⁰ sie Panu **Bogu**, Najświętszej Pannie,
Niech nas ona **zawaruje**³¹, bo nad nami je,
Ciebie wychwalamy...
4. Porączma sie sęnaczkowi, co go piastuje,
Że Najświętsza Panna nie da, on nas nie minie,
Ciebie wychwalamy...
5. Porączma sie wszystkim **świętem**, niech nam pomoga,
Co Najświętsza Panna nie da, oni nie moga,
Ciebie wychwalamy...
6. Patrzmy na **jej** i oblicze, **piyknie** pogląda,
O co jej prosić **będziemy**, to nam ona da,
Ciebie **wychwalamy**...
7. Wejzdrzycie na jej piersi, sęnaczką karmi,
Kto by jej go pocałował, żaden nie zbłądzi,
Ciebie wychwalamy...
8. Głowiczkę ma nakłonioną dla grzysników,
Frasuje sie bardzo o nas prześladowników,
Ciebie wychwalamy...

²⁸ **Może** tu chodzi o niskości „poniżenie, upadek”.

²⁹ „tutaj”; notuje J. Kryński w *Słowniku gwar polskich*.

³⁰ Kupiec popełnił błąd, gdyż z kontekstu wynika, że powinno być „porączma”.

³¹ „zachować, ochraniać”.

9. Patrzymy na iey paluski prosto ie trzyma
Zaden człowiek takich nie ma iako ona ma
Ciebie **wychwalamy...**
10. Patrzymy na iey rączyczki co ich rozciąga
ona ci to grzysnych ludzi do siebie **ściąga**
Ciebie **wychwalamy...**
11. **Iuzescie** tu są zebrani moi grzysnicy
muszę ia sie za was **wstydzic** wy przeciwnicy
Ciebie **wychwalamy...**
12. o **Panienko** Częstochowska **prosze** ty za nas
błagai ze nam twego **sęna** niech weydzrzi na nas
Ciebie **wychwalamy...**
13. Samesmy tukey zebrani tey jedney **mysli**
sam Pan **Iezus** nas prowadzi **bysmy** tu przyszli
Ciebie **wychwalamy...**
14. Gdy do niey wazyc **będziemy** padniemy **Krzyzem**
niechze nam zdrowia **uzyczyc** iak ludziom **innem**
Ciebie **wychwalamy...**
15. **Iakoz** iey mamy **dziękowac** zatakowy dar
oco iey **Prosic** **będziemy** **tonam** ona da
Ciebie **wychwalamy...**
16. Ta **Panienska** częstochowska na **iasney gorze**
choc człowiek bardzo upadnie tomu **pumoze**
Ciebie **wychwalamy...**
17. Ta nowina Matko słynie ze **cie** tu nie masz
ci co ludzie powiadaia co ich tu nie masz
Ciebie **wychwalamy...**
18. Nieboycie sie grzysni ludzie kto tu pontuie
o co mie prosie **będziecie** **Sęna** warn gotuie
Ciebie **wychwalamy...**
19. Niebył ci tu Drugi człowiek ani raz **umnie**
Gniywa na się mego **Sęna** Bok mu przebia
Ciebie **wychwalamy...**
20. **Idzciyz** moi wy **pont nicy** w drogę **szczęśliwie**
nie **wadzcie** sie ieden zdrugim bom nad wami iest
Ciebie **wychwalamy...**
21. Kiedy **moy Koscioł** uizdrzicie **Krzyzem** padniycie
na nayswiętszą Boga wołą wy do mnie podzcie
Ciebie **wychwalamy...**
22. Porączmy sie Panu bogu **nayswiętszej** Pannie
niech nam wszystkim dopomaga bonad nami iest
Ciebie **wychwalamy...**
23. Gdy wleżemy do **Kosciola** padniemy **krzyzem**
Nayswiętsza Panna nad nami ona nas widzi
Ciebie **wychwalamy...**
24. Gdysię **spowiadac** **będziemy** na iasney **Gorze**
odprosic mamy wszystkim ludziom nayswiętszej Pannie
Ciebie **wychwalamy...**
25. Gdy przydziemy do **Kosciola** nie modlemy się
nayswiętsza Panienska mowi o nędzni ludzie
Ciebie **wychwalamy...**
26. Porączmy sie **Iozefowtez** to patrun nasz
choc my tukey pontuiemy tozon w Domu iest
Ciebie **wychwalamy...**

9. **Patrzmy** na jej paluski, **prosto** je trzyma,
Żaden człowiek takich nie ma, **jako** ona ma,
Ciebie wychwalamy...
10. **Patrzmy** na jej rączyczki, co ich rozciąga,
Ona ci to **grzysnych** ludzi do siebie ściąga,
Ciebie wychwalamy...
11. Jużescie tu są zebrani **grzysnicy**,
Muszę ja sie za was wstydzić wy przeciwnicy,
Ciebie wychwalamy...
12. **O** Panienko Częstochowska **prosze** Ty za nas,
Błagajże nam Twego **sęna**, niech wejdrzi na nas,
Ciebie **wychwalamy**...
13. Sameśmy tukej zebrani tej jednej **myśli**,
Sam Pan Jezus nas prowadzi, byśmy tu przyšli,
Ciebie wychwalamy...
14. Gdy do niej ważyć **będziemy**, padnimy krzyżem,
Niechże nam zdrowia użyczy, jak ludziom **innem**,
Ciebie **wychwalamy**...
15. Jakoż jej mamy dziękować za takowy dar,
O co jej prosić **będziemy**, to nam ona da,
Ciebie wychwalamy...
16. Ta **Panięka** Częstochowska na Jasnej **Gorze**,
Choć człowiek bardzo upadnie, to mu **pumoże**,
Ciebie wychwalamy...
17. Ta nowina matko słynie, że **Cie** tu nie masz,
Ci co³² ludzie powiadają, co ich tu nie masz,
Ciebie **wychwalamy**...
18. Nie **bojcie** sie grzysni ludzie, kto tu pontuje,
O co mie prosić będziecie, **sęu** warn gotuje,
Ciebie wychwalamy...
19. **Nie** był ci tu drugi człowiek ani razu u mnie,
Gniywa na się mego **sęna**, bok mu **przebija**,
Ciebie **wychwalamy**...
20. **Idźciyż** **moi** wy pontnicy w drogę szczęśliwie,
Nie wadźcie sie jeden z drugim, bom nad wami jest,
Ciebie wychwalamy...
21. Kiedy **moj kościół** ujdrzicie, krzyżem padnijcie,
Na najświętszą Boga wołą wy do mnie podźcie,
Ciebie wychwalamy...
22. Porączmy sie Panu Bogu, Najświętszej Pannie,
Niech nam wszystkim dopomaga, bo nad nami **jest**,
Ciebie wychwalamy...
23. Gdy włączemy do kościoła, padnijmy krzyżem,
Najświętsza Panna nad nami, ona nas widzi,
Ciebie wychwalamy...
24. Gdy się spowiadać **będziemy** na Jasnej **Gorze**,
Odprosić mamy wszystkim **ludziom**, Najświętszej **Pannie**,
Ciebie **wychwalamy**...
25. Gdy **przyjdziemy** do kościoła, nie modlęmy się,
Najświętsza **Panięka** **mowi**, o nędzni ludzie,
Ciebie wychwalamy...
26. Porączmy sie **Jozefowi**, też to patron nasz,
Choć my tukej pontujemy, toż on w domu jest,
Ciebie wychwalamy...

³² Powinno być «to».

27. **Święty** Antoni **patrunem** dobytku tez iest
kto mu Bydełko porączy temu Patron iest
Ciebie wychwalamy...
28. Niemasz iak na **Iasney Gorze** nic **teskno** człeka
kto Pannę Maryą wzywa iego opieka
Ciebie wychwalamy...
29. Byłac takowo wodziczka u świętej Barbary
teraz nam sie **odmieniła** przez nasze gwary
Ciebie wychwalamy...
30. Matka nasza **dopusciła** iey to wola
botez ona taką moc ma iako Pan Bog ma
Ciebie wychwalamy...
31. Ja swoię pracę opuszczam do ciebie puide
nad grodzi Mi Matka boza iak do **dom** przyde
Ciebie wychwalamy...
32. Nie wąp sobie **ty** człowiecze chodzies ubogi
nadgrodzi najswiętsza Panna iak przydzies z drogi
Ciebie wychwalamy...
33. Drugi człowiek choc ubogi do **mnie** pontuie
A bogaty mu powiada iz tam niepuidzie
Ciebie wychwalamy...
34. **Pamiętayze** ty bogaczu na ostatnią **smier**
leda **bys mogli** na ostatku swoię Pracę ziesc
Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy **Zdrowas** Marya
Amen.

Piesn o Pannie Maryi (nr 42)

1. Ach me miłe pocieszenie o Matuchno moia
iuz przyszed czas rozłączenia aia dziycię twoie
od ciebie mam precz odęsc
astobą sie iuz **rozłączyc** płacze serce moje
2. Coz **to** słyszę moi Dziecię ze chcez odemnie precz isc
czyli ci sie umnie styska ze mie chesz **opuscic**
iamci łask pokazała dobrodzieystwo ukazała
ktores ty żadał miec
3. Uznay to dobrodzieystwo i twą łaskę kumnie
zem niegodzię grzyszne dziycię przyznam cisie
wiernie; **zebem** przed tobą rad **umar**
gdych iuz twoię twarz oglądał tak czas woła na **mnie**
4. Poczekayze grzyszne dziycię **damci** na drogę Paas
zebys do swoich domowych **szczęśliwie** przyszed zas
to będzi w **tem ukazaniu**
ze im niesiesz **pozegnani** odemnie Matki swey
5. Jak bycisie miało **zle wiysc** posliy mi pisani
a i ze ty kumnie masz **serdeczne** wzdychani
a iak ia mile usłyszę
na pomoc **ktobie** pospieszę i w bydzie **cie** pocieszę
6. **Iuz** od twey łaski zraniony na **zimie** upadam
a moi serce zemdlone napamiątkę **dawam**

27. Święty Antoni patronem dobytku też jest,
Kto mu **bydełko** poraczy, temu patron **jest**,
Ciebie wychwalamy...
28. Nie masz jak na Jasnej **Gorze**, nic **teskno** człeka,
Kto Pannę **Maryją** wzywa, **jego** opieka,
Ciebie wychwalamy...
29. Byłać takowo wodziczka u świętej Barbary,
Teraz nam sie **odmieniła** przez nasze gwary,
Ciebie **wychwalamy**...
30. Matka nasza **dopuszcila**, jej to wola,
Bo też ona taką moc ma, **jako** Pan Bog ma,
Ciebie **wychwalamy**...
31. Ja **swoję** pracę opuszczam, do ciebie puję,
Nadgrodzi mi Matka Boża, **jak** do **dom przyde**,
Ciebie wychwalamy...
32. Nie wąpił sobie ty człowiecze, chodzieś ubogi,
Nadgrodzi Najświętsza Panna, **jak przydzies** z drogi,
Ciebie wychwalamy...
33. Drugi człowiek, choć ubogi do mnie **pontuje**,
A bogaty mu powiada, iż **tam** nie pujdzie,
Ciebie wychwalamy...
34. Pamiętajże ty bogaczu na ostatnią śmier(!),
Leda³³ byś **mogł** na ostatku **swoję** pracę zjeść,
Ciebie wychwalamy, mile pozdrawiamy Zdrowaś **Maryja**, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 42)

1. Ach me miłe pocieszenie, o matuchno moja,
Już przyszed czas rozłączenia, a ja dziycię Twoje
Od Ciebie mam precz odęść,
A s Tobą sie już rozłączyć, płacze serce moje.
2. Coż to słyszę moji dziecię, że chceż ode mnie precz iść,
Czyli ci sie u mnie styska³⁴, że mie chesz(!) opuścić.
Jam ci łask pokazała, **dobrodziejstwo** ukazała,
Ktoreś ty żadał mieć.
3. Uznaj to dobrodziejstwo i Twą łaskę ku mnie,
Żem **niegodzię** grzyszne dziycię, przyznam Ci sie wiernie;
Żebem(!) przed Tobą rad **umar**,
Gdych już **Twoję** twarz ogladał, tak czas woła na **mnie**.
4. Poczekaj że grzyszne dziycię, dam ci na drogę paas³⁵,
Żebyś do swoich domowych szczęśliwie przyszed, zaś
To będzi(!) w **tem** ukazaniu,
Że im niesiesz pożegnani ode mnie matki swej.
5. Jak by ci sie miało źle wyść, pošlij mi pisani,
A iże ty ku mnie masz serdeczne wzdychani,
A **jak j** a mile **usłyszę**,
Na pomoc k tobie pospieszę i w bydzie **cie** pocieszę.
6. Już od Twej łaski zraniony na **ziymię** upadam,
A moji serce zemdlone na pamiątkę **dawam**,

³³ „lada”; notuje *Słownik języka polskiego* pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego jako gwarowe.

³⁴ „utyskiwać, uskarżać się”; notuje Linde

³⁵ „paszport”; niem.

- przyimiy ten dar Matko miła
 bądź pozdrowiona spaniła s płaczem do nog padam
7. Tę dar odciebie przyjmuję iest mi bardzo miły
 a przytem was napominam zeby w kazdey chwili
 grzychow złości się waruicie namnie zawsze
 pamiętacie iak na Dziecię miłe
 8. Iuz natwe napominania chę Matko pamiętac
 ty mie zawsze swey pamięci chciey Matk zachowac
 niech mie broni boska miłosc
 twoia Macierzynska silnosc Matko najmileysza
 9. o Matucho najmileysza iam iest Dziecię twoi
 tys prawie nayprzyemnieysza wierna Matko miła
 ieszcze sie nacie napatrzę
 bocie mozna iuz nie uizdrzę az do smierci moiey
 10. A gdybys iuz tu miał nie przisć a mie nieogładac
 a na wiecznosc odęsc miał ieszcze sie obawiac
 niebui sie ia ktobie przidę
 twoię duszę w ręce weznę będziesz ze mną wiecznie krolował
 11. o Matucho najmileysza łaska serce ranisz
 nad miol słodsze twoi słowka ktore domnie mowisz
 boc moi serce zranione
 i żada miec pozegnanie od ciebie Matki swey
 12. Padniy teraz na kolana damci pozeganie
 a i zety ku mnie masz serdeczne wzdychanie
 Pozegna cie moy Sę miły
 w ołtarzu zakryty z oycem i zduchem świętem
 13. Iuz od ciebie pozegnany na drogę wychodzę
 do twego Macierzynskiego obrazu wcale sie
 poręcę; dziękuję ci Matko miła
 bądź pozdrowiona spaniła Amen miey sie dobrze. Amen.

Piesn o Pannie Maryi (nr 51)

1. Obwesel serce moje niekwil niemiey załosci
 odwroc od nas Matko boska wystkie nasze starosci
 Maciczko Krystowa zachoway nas
 swem miłem Sęnaczkiem opatrui nas
2. Wychodzi słońce iasne swiat sie obweseluie
 w załosci wielkim zarmutku swe miłe pocieszuie
 Maciczko Krystowa...
3. Odkąd nam to słońeczko odkąd nam to wychodzi
 ze nam tak bardzo raniucko miłosciwe byc raczy;
 Maciczko Krystowa...
4. Kazdy kto cie ogląda na swe kolana pada
 a z wielką ponizonoscia o miłosc ciebie żada
 Maciczko Krystowa...
5. I stoc to prawe słońce Maciczko Kalwaryiska
 ktora promieniami swęmi oswiycuie do polska
 Maciczko Krystowa...
6. Tak niemieskay grzysniku na cestę sie wydaci;

- Przyjmij ten dar matko miła,
 Bądź pozdrowiona spaniła(!), s płaczem do **nog** padam.
7. **Tę** dar od ciebie przyjmuję, jest mi bardzo miły,
 A przy **tem** was napominam, żeby w każdej chwili
 Grzychow, złości się warujcie, na **mnie** zawsze
 Pamiętajcie, jak na dziecię miłe.
8. Już na Twe napominania chę(!) matko pamiętać,
 Ty mie zawsze swej pamięci chciej matk(!) zachować,
 Niech mie broni boska miłość,
Tvoja macierzyńska silność, matko **najmilejsza**.
9. **O** matuchno **najmilejsza jam** jest **dziycię** **Twoji**,
 Tyś prawie **najprzyjemniejsza**, wierna matko miła,
 Jeszcze sie na Cię napatrzę,
 Bo **Cie** można(!) już nie ujzdrzę aż do śmierci mojej.
10. A gdybyś już tu miał nie przyjść, a mie nie oglądać,
 A na wieczność odeść(!), miał jeszcze sie obawiać.
 Nie buj sie, ja k tobie przidę,
Twoję duszę w ręce weznę, będziesz ze mną wiecznie **krolował**.
11. **O** matuchno **najmilejsza** łaska serce ranisz,
 Nad **mioł**³⁶ słodsze Twoji **słowka**, **ktore** do mnie **mowisz**,
 Boć **moji** serce zranione
 I żąda mieć pożeganie od Ciebie, matki **swej**.
12. Padnij teraz na kolana, dam ci pożeganie,
 A iże ty ku mnie masz serdeczne wzdychanie,
 Pożegna **cie** **mojsen** miły
 W ołtarzu zakryty z Ojcem i z Duchem **Świątym**.
13. Już od Ciebie pożegnany na drogę wychodzę,
 Do Twego macierzyńskiego obrazu wcale sie poręcę;
 Dziękuję Ci matko miła,
 Bądź pozdrowiona spaniła, amen. Miej sie dobrze. Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 51)

1. Obwesel serce moje, nie kwil, nie **miej** żałości,
Odwroć od nas Matko Boska **wystkie**(!) nasze starości,
 Maciczko Krystowa zachowaj nas,
Swęm miłem sęnaczkęm opatruj nas.
2. Wychodzi słońce jasne, świat sie obweseluje,
 W żałości, wielkim zarmutku³⁷ swe miłe pocieszuje,
 Maciczko **Krystowa**...
3. Odkąd nam to słońeczko, odkąd nam to wychodzi,
 Że nam tak bardzo raniutko miłościwe być raczy;
 Maciczko Krystowa...
4. Każdy kto Cie ogląda na swe kolana pada,
 A z wielką ponizonością o miłość Ciebie żąda,
 Maciczko Krystowa...
5. **Istoć** to prawe słońce **maciczko** kalwaryjska,
Ktora promieniami **swęmi** oświycuje do Polska,
 Maciczko Krystowa...
6. Tak nie mieszka³⁸ grzysniku na **cestę** się wydaci³⁹

³⁶ Powinno być «miod».

³⁷ „smutek”; czes.

³⁸ „nie spieszyć”; notuje Linde.

³⁹ „wybrać się w drogę”; czes.

- znajdziesz wszystko co **pożadasz** bydziesz ku niey wołaci:
 Maciczko **Krystowa...**
7. Onac iest dobrotliwa ta **krolowa** niebieska
anam grzysznem **litosciwa** ta iutrznia gwiazda Morska;
 Maciczko **Krystowa...**
 8. My wszyscy zgromadzeni swe **ciężkosci** składamy ;
 ze istotnie nas spomoze silną nadzieję **miyimy**
 Maciczko Krystowa...
 9. Kroki nasze **przy ciężki** wszak ich iest **dosc malucko** ;
 wesze ich na **miłosc** k sobie: krysta pana Maciczko
 Maciczko Krystowa...
 10. Wyiednay u **Iezusa sęna** twego miłego
 by nas po szczęsnem skonaniu przyjął do raiu swego;
 Maciczko **Krystowa...**
 11. Co wszyscy winszujemy day nam to **święta** troyco ;
zadamy sercem skruszonem **kazdy** kto **moze** więcej:
 Maciczko Krystowa...
 12. Ty o Maciczko boska **wypros szczesne** skonanie
 a **potem niegdys** w **niebiesiech** na wieki **krolowanie** ;
 Maciczko Krystowa... zachowaj nas
swem miłem sęnaczkęm opatruj nas
 Amen

Piesn o Pannie Maryi (nr 54)

1. Coz ia mam za **trapięni** gdzie naydę **pocieszeni**
 Matkę boską Kalwaryiską Pannę Maryą
2. **Puidęm** ia do Miasteczka bydę szukać Maciczkę
 by mie ona tez cieszyła wkazdą chwileczkę
3. W **ciężki** nimocy leżę lykarka sobie **nie wiem**
 izeby mie **mógł** k **uzdrowic zadnego** niewięm
4. Słyszałech ia niedawno ze iest między Gorami
 Matka boska **Kalwaryiska** Panna Marya
5. To iest lykarka dobra Marya czysta Panna
ktora ludzi na tysiące iuz **uzdrowiła**
6. **Chowac** ona falcary **Xiędze** i franciszkany
 ktorzi oni wysłuhaią iak kto zraniony
7. Do tey Maciczki **puidę** drogi się **boc** nie będę
chochy niebezpieczno była **dbac** nic **niebędę**
8. **Tam** sie gorliwie wyznam ze w sercu siedem ran mam
ktora duszę az do **smierci** poranioną mam
9. Marya medeceny **Kazdemu pragnącemu**
litosc nad swemi grzychami zaniecham w sercu
10. **Tęn** flaster **penitency** przy imię i absolicy
 lutosc nad swemi grzychami zaniecham w sercu
11. **Iuz zadnego miec** niechcę wszczęsci tez i w **nieszczęsciu**
 w tobie ufanieme składam Maryi w sercu
12. Ieszcze iedną prozbę mam **ktora** za obec składam
 wszystkich domowych Marya ochraniay **zadam**
13. Chroń ich od wszego złego coby było szkodnego
 by oni mogli **wychwalac** tve **święte** imię
14. **Zalosnie** odchodzę precz iuz nie mogę mowie więc
 tve imię w sercu **męm** chcę **miec** azdo **wiecznosci**
15. Tesz Oyca **Sęna** twego tesz i Ducha Świętego
bysmy godnie wychwalali tve **Święte** imię Amen

- Znajdziesz wszystko, co pożądasz, bydziesz ku niej wołaci,
Maciczko Krystowa...
7. Onać jest dobrotliwa ta **krolowa** niebieska,
 A nam **grzysnem** litościwa ta jutrznia gwiazda morska,
 Maciczko Krystowa...
 8. My wszyscy zgromadzeni swe ciężkości składajmy;
 Ze istotnie nas spomoże, silną nadzieję **miyjmy**,
 Maciczko Krystowa...
 9. Kroki nasze przecięzki wszak ich jest dość malučko;
 Weśże ich na miłość k sobie: Krysta pana maciczko;
Maciczko Krystowa...
 10. Wyjednaj u Jezusa **sęna** Twego miłego,
 By nas po szczesnem skonaniu **przyjął** do raju swego;
 Maciczko Krystowa...
 11. **Co** wszyscy **winszujemy**, daj nam to Święta **Trojco**;
 Żądamy **sercem skruszonym**, każdy kto może **więcej**,
 Maciczko **Krystowa**...
 12. Ty o maciczko boska wyproś **szczesne** skonanie,
 A **potem** niegdyś w niebiesiech na wieki **krolowanie**,
 Maciczko Krystowa... Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 54)

1. **Coż** ja mam za trapieni, gdzie najdę **pocieszeni**,
 Matkę Boską Kalwaryską Pannę **Maryją**.
2. **Pujdem**ja do miasteczka, bydę szukać maciczkę,
 By mie ona też cieszyła w każdą chwileczkę.
3. W ciężki nimocy leżę, lykarza sobie nie **więm**,
Iżeby mie **mogli** k(!) uzdrowić, żadnego nie wiem.
4. Słyszałech ja niedawno, że jest między gorami
 Matka Boska **Kalwaryska** Panna **Maryja**.
5. To jest lykarka dobra Maryja czysta panna,
Ktora ludzi na tysiące już uzdrowiła.
6. Chować ona falcary(!), księdze i franciszkany,
Ktorzy oni **wysłuhają**(!), **jak** kto zraniony.
7. Do **tej** maciczki pujdę, drogi sie boć nie będę,
 Choćby **niebezpieczno** była, dbać **nic** nie będę.
8. **Tam** sie gorliwie wyznam, że w sercu siedem ran mam,
Ktorą duszę aż do śmierci poranioną mam.
9. Maryja medeceny każdemu pragnacemu,
 Litość nad **swemi** grzychami zaniecham w sercu.
10. Ten flaster penitencyi **przyjmie** i absolycyi,
 Lutość nad swemi grzychami zaniecham w sercu.
11. Już żadnego mieć nie chcę w szczęści też i w **nieszczęściu**,
 W Tobie ufanie me składam, Maryi w sercu.
12. Jeszcze **jednę** proźbę mam, którą za obec⁴⁰ składam,
 Wszystkich domowych Maryja ochraniaj, żądam.
13. Chroń ich od wszego złego, co by było szkockiego,
 By oni mogli wychwalać Twe święte imię.
14. Zakośnie odchodzę precz, już nie mogę **mowić**, więc
 Tve imię w sercu **męm** chcę mieć aż do wieczności.
15. Tesz Ojca, **Sęna** Twego tesz i Ducha Świętego,
 Byśmy godnie wychwalali Tve święte imię. Amen.

⁴⁰ „wszyscy”; czes. }

III. UWAGI O JEZYKU „PIEŚNI”

(Urszula Burzywoda)

Forma zapisu prezentowanych pieśni patnicznych, a także ich kształt językowy mogą nasunąć przypuszczenie, że należą one do tzw. twórczości ludowej. Jednakże to tylko pierwsze, powierzchowne zresztą wrażenie, gdyż wiedza teologiczna, jaką przedstawiają, a także konwencja poetycka i słownictwo wskazują na wykształconych twórców, uprawiających świadomie ten właśnie rodzaj sztuki słowa. Zaś ową „ludowość” wprowadził zapisujący pieśni, a więc Jan Kupiec, znany ludowy poeta z Łąki, chociaż on mógł być ostatnim ogniwem przepisywaczy i wówczas jego wpływ na kształt językowy tekstów byłby mniejszy. Jeśli natomiast założymy hipotetycznie, że spisywał je ze słuchu, to jego wpływ będzie większy. Tak więc, mówiąc o ewentualnym wpływie zapisującego pieśni, mamy pełną świadomość, że może to być łańcuch mediów, a Kupiec jest ostatnim z nich.

Wobec powyższych stwierdzeń, mówiąc o języku przedstawionych pieśni, trzeba pamiętać o tym, że nałożyły się w nich dwa systemy osobowe — twórcy i przepisującego. Prawdopodobnie autor tekstów, który był, co można chyba założyć, człowiekiem wykształconym, posługiwał się polszczyzną literacką z pewnymi wpływami gwarowymi z zakresu fleksji i słownictwa. Natomiast zapisujący, kilkunastoletni w roku 1856 Jan Kupiec (w roku powstania zapisu pieśni), inteligentny, ale jeszcze nie w pełni wykształcony, nadał im postać graficzną oraz fonetyczną i może fleksyjną. W przypadku słownictwa jego ingerencja mogła być wyjątkowa.

Jeśli idzie o pisownię badanych tekstów, to charakteryzuje się ona następującymi właściwościami:

— nieużywanie znaków diakrytycznych na oznaczenie miękkości, np. *Swiecie, bys, alec, twardosc; o* pochylonego, np. *przymow, Twoy, wod, mogli ż*, np. *iuzem, kogoz, pamietayze* (użycie znaku diakrytycznego jest wyjątkowe: *pleńia, chrońi*);

— oznaczanie joty według archaicznej już zasady — przez *i* przed samogłoską a nawet przed spółgłoską, np. *pontuiemy, iey, ziawiła sie*, przez *y* przed spółgłoską i w wygłosie, np. *chownosci, lepiey, napyirywey*.

Wszystkie te cechy przypominają pisownię starodruków śląskich, być może autor zapisu wzorował się na dawnych kancjonałach śląskich; można tu dodać, że w drukach śląskich jeszcze na początku XIX wieku nie stosowano znaków diakrytycznych.

Kolejne właściwości to dosyć swobodne zasady w użyciu dużych i małych liter, np. w *Gidelski Krainie, Ofiarujemy, Drugi człowiek, na Roli z Bozey woli, Arcy Maiowie, sługum Twym, franciszkowi, iezus, maryja, na iasney gorze*. Widoczne jest nadużywanie pisowni dużych liter. W zapisie prawie wszystkich rzeczowników dużą literą w pieśni 15 można dopatrywać się wpływu pisowni niemieckiej.

Niewłaściwa jest także pisownia łączna i rozdzielna. Dotyczy to głównie przyimków zapisywanych zwykle łącznie z rzeczownikami, zaimkami, partykuł z czasownikami, np. *kpannie Maryi, odnas, opomoc, niedała, niema byc, niedbaicy, citu* itp.

Interpunkcja ogranicza się jedynie do kończącej pieśń kropki.

Spotyka się błędy ortograficzne, np. *Hleb, ohran*, a także inne pomyłki literowe, np. *proa*, uniemożliwiające nawet właściwe odczytanie.

Wszystkie te cechy nie dyskredytują w szczególności sposób pisowni przedstawionych tekstów, gdyż, jak stwierdziła I. Bajerowaw swych badaniach nad normą ortograficzną I połowy XIX wieku, taki stan jest typowy dla rękopisów tego okresu⁴¹.

Dzięki tej swobodnej grafii, oddającej właściwości wymowy, możemy stwierdzić, że w systemie fonetycznym przepisującego występują obok samogłosek jasnych także samogłoski pochylone, charakterystyczne dla regionalnej odmiany języka. Występują one w pozycji uwarunkowanej, tzn. przed spółgłoskami spółotwartymi (wraz z rz i jota) i w pozycji nie uwarunkowanej, czyli w innym sąsiedztwie.

⁴¹ I. Bajerowa, *Współczesna Mickiewiczowi norma ortograficzna*, Pamiętnik Literacki 1964, z. 1, 176.

Pochylone *a* realizowane jest jako *o*, np. *bocsie, niebezpieczno droga, takowowodziczka*.

Pochylone *e* zanotowane zostało jako *y*, natomiast w otoczeniu spółgłosek miękkich *i po k, g* jako *i*, np. *grzysznicy, polycenie, lykt, mysleni, cysarzowi, dzycie, z bitydy, piynkie, oswiycic, gniywa sie, nie wiy, miyimy, spiywamy, macierzynskiego, przeciezki kroki*.

Pochylone *o* zapisywane jako *o* (wyjątkowo jako *u*) potwierdza, że realizacja tej samogłoski jest typowa dla śląskiej wymowy; tzn. jako głoska pośrednia między *o* — *w*, np. *iozefowi, wod, troycy, moy, twoy, mogli, mowisz, odwroc, grzychow, przesladownikow, przymow, cudow*.

Liczne przykłady wskazują również na ścieśnianie przez piszącego *e* i *o* przed spółgłoskami sonornymi oraz *rz* i *jota*, np. *zimie, udziyl, padnimy, zyisc, w Gidelski Krainie, urody ziemski, Koruna, patrun, pumoz, umdlewam, slugum, sluneczko, buy, puidziem, naypiyrwey, drugimu, rzekniymy*.

Prócz ścieśnienia występuje także zjawisko obniżenia artykulacyjnego, czemu dodatkowo towarzyszy wtórne unoszenie, np. *senaczka, sen, szedbem, zebem, gdybem, swietem, na kazdem, Duchownem*⁴².

Jeśli chodzi o zapis wtórnej nosowości, to jest on bardzo częsty w analizowanych tekstach także w przypadku samogłosek jasnych, np. *wiersznosciam, wyiednam, mem, wiem, przydzিয়ে, panienka, modlemy sie, niegodzien, splaczem, duchem, slowem* itp., co stanowi zjawisko dosyć niezwykle w tym regionie. Ani K. Nitsch, ani S. Bąk, badacze gwary śląskiej, nie wskazują okolic Pszczyny jako terenu, na którym by ten proces zachodził. Ten rodzaj zapisu można byłoby objaśnić pisownią druku lub rękopisu, z którego spisywał pieśni młody Kupiec, gdyż teksty mogły pochodzić z okolic, gdzie takie zjawisko występowało. Omawiana właściwość graficzna jest tym dziwniejsza, że jeśli idzie o pisownię nosówek, to — z wyjątkiem kilku przypadków (np. *pontujemy, pontnicy*) — jest ona zgodna z normą literacką. Jedynie forma *poraczam* świadczy o śląskiej realizacji *ę* jako szerokie *ą*.

W systemie konsonantycznym gwarowy charakter ma zapis grupy *rzy* ≤ **rij* jako *rzi*, co może wskazywać na miękką wymowę tej grupy (i współcześnie jest to wyróżnik dialektu śląskiego) np. *ktorzi, przide, umrzic, weydzrzi, uizdrzicie*.

W badanych tekstach znalazło się kilka przykładów mogących świadczyć o mazurzeniu, czyli mieszanii spółgłosek syczących i szumiących (zjawisko występujące w okolicach Pszczyny), np. *inacy, przydzies, chodzies, grzysnikow, grzysny, nie mieskay, paluski, przysii, w szkrzyni, wszrod*.

Regionalne jest również występowanie grupy *zdřw* miejsce ogólnopolskiej grupy *jrz* widoczne w zapisach: *weydzrzi, uizdrzicie, weydzrzie, poydrzym*⁴³.

Także uproszczenia grup spółgłoskowych mają proveniencję dialektalną, np. *pryzsed, snios, umar*, a bezdźwięczna postać przedrostka *s* przed sonorną w wyrazie *snios* jest tego samego pochodzenia.

Z śląskich form fleksyjnych mogących mieć nieautorskie pochodzenie należą w zakresie rzeczowników męskich: bezkońcówkowa postać wyrazu *dom* w dopełniaczu z przymikiem *do*: *do dom*, a wśród rzeczowników rodzaju nijakiego będących nazwą czynności mianownikowe lub biernikowe postaci z końcówką *-i* zamiast *-e*, np. *mysleni, pocieszeni, poly ceni, pozegnani, tropieni, zasmuceni* itp. W przypadku ostatnich rzeczowników możliwy jest wpływ języka czeskiego.

Gwarowy charakter mają końcówki fleksyjne deklinacji przymiotnikowo-zaimkowej powstałe w wyniku procesów fonetycznych (pochylenie i dodatkowo uproszczenie w pozycji uwarunkowanej), występujące w kilku przypadkach rodzaju męskiego i nijakiego, żeńskiego liczby mnogiej i w rodzaju niemęskoosobowym liczby mnogiej, np. *matunki-go sęna, Franciszkwowi drugimu, dlugi panowazie, macierzynski pozeganie, w Gidelski*

⁴² Z takim zapisem zetknęła się M. T. Michalewska w polskich protokołach woźnickich i uznała je za cechę wymowy, a nie manierę graficzną. Jednak ten typ wymowy występuje wg niej na północy Śląska i u niektórych gwar beskidzkich. *Język polskich protokołach woźnickich XVII w.*, cz. 1, 31.

⁴³ Jest to chyba błędny zapis.

Krainie, urody ziemski, w ciężki nimocy, kroki przecięzki, wszystkie nasze domowe, na wielki gory.

Do śląskich dialektyzmów należą niektóre postaci zaimków i czasowników, a mianowicie zależne przypadki zaimka *ona*: *ieyi* i *oney*, tematy czasowników w czasie teraźniejszym i imperatiwu: *byde*, *bieremy*, *wlezemy*, *ucieczmy sie*, *bezkończówkowe jest* w 1 osobie: *ja jest*, czy forma trybu rozkazującego w 2 osobie: *wspomni* oraz końcówka 1 osoby 1. poj. czasu przeszłego z *-ch*: *gdych oglądał*, *słyszatech*. Niejasna jest forma *porączma* wskazująca na liczbę dualną lub mnogą z końcówką *-ma*, której gwara śląska okolic Pszczyny nie zna. Być może przepisujący popełnił błąd i chodzi tu o 1 osobę 1. poj. — *porączam*.

Sledząc natężenie przedstawionych elementów gwarowych w analizowanych pieśniach, można zauważyć, że **najwięcej** jest w systemie fonetycznym, który najbardziej zresztą różnicuje gwary i język ogólny. Także u człowieka wyzbywającego się gwary najdłużej utrzymują się cechy fonetyczne.

Mniej natomiast wystąpiło właściwości fleksji śląskiej, pochodzących nie od autora. Być może na **spisującego** w większym stopniu działała norma ogólnopolskiej deklinacji niż norma fonetyczna. Wynika to również z faktu, że na pewnym etapie rozwoju osobowego świadomość językowa jest znikoma i dlatego nie wyczuwa się własnych odmienności językowych (**właśnie fonetycznych**).

Spśród elementów językowych mogących powiedzieć coś o twórcach pieśni patnich bliższą uwagę trzeba skupić na fleksji i słownictwie, gdyż mogą one wskazać na ewentualne pochodzenie terytorialne, na czas powstania. Wszystkie te spostrzeżenia będą bardzo ogólne i tym samym **nieprecyzyjne**.

Jeśli idzie o czas powstania niektórych pieśni, to pewną przesłanką mogą być informacje **historyczne** w nich zawarte.

W pieśni 9 mowa o królu i wrogach Polski — Turkach, Tatarach. Tym królem może być Jan III Sobieski, a więc utwór mógł powstać w końcu XVII wieku. W jakimś stopniu **poświadczają** również pewne formy fleksyjne obecnie nie istniejące, np. narzędnik r. m. 1. mn. rzeczowników męskich z końcówką *-y/-il*, która już w XVII wieku była archaiczna: *przede wszemi nieprzacieli, Turki, Tatary, pogany*. Równie starą formą jest postać 3 osoby 1. poj. trybu **rozkazującego** występująca w tej pieśni: *Bądźsilna obrona* zastąpiona przez konstrukcję opisową: *niech będzie silna obrona*, a która ocalała w zleksykalizowanych zwrotach: *Bóg zapłać*, czy *bądź wola twoja*.

Również niektóre leksemy można byłoby zaliczyć do archaicznych (współcześnie i w XIX wieku), gdyż Linde podaje je tylko z szesnasto- czy siedemnastowiecznych cytatów, np. przyimek *k*, *dufający* 'ufający', *obczerstwie* 'orzeźwić, pokrzepić'.

Co najmniej XVIII-wieczny jest tekst o N. Pannie Gidelskiej, na co wskazywałaby informacja o królestwie: „*Tuś się Panno zjawiła, byś błędy potłomiła A Korunę Polską stronę w wierze zmocniła*”. Mogą to w jakimś stopniu również potwierdzić formy językowe. Oto żeński rzeczownik miękkotematowy w dopełniaczu ma jeszcze starą końcówkę *-e*: z *wielkiej ządze* (potem stała się ona gwarowa), w bierniku rzeczowniki kończące się na *-yja* / *-ija* mają jeszcze *-q*, np. *dał decyzyją, stawic Maryją, na Boga wolą*. Możliwa była w tym czasie końcówka *-ów* w dopełniaczu 1. mn. rzeczowników nijakich: z *oczow obrany*. W pieśni występuje starsza postać wyrazu *kaleka* jako *kalika* oraz *dobroć* jako *dobrota*.

Natomiast pieśń 22 **zdaje** się mieć rodowód XIX-wieczny, gdyż twórca prosi o opiekę Matkę Boską nad cesarzem Franciszkiem „*Udzij I święte pożegnanie naszemu Franciszkowi drugimu*”. Miejsce, w którym powstała pieśń, musiało należeć do zaboru austriackiego. W tekście spotykamy archaiczną już w tym czasie końcówkę *-y* w narzędniku 1. mn. rzeczowników **nijakich**: *wszemi usty cie wzywam*. Ale stare formy językowe dosyć często **występują** w tekstach, w których używa się języka hieratycznego, a do nich należą także pieśni religijne.

Przedstawione teksty, jeszcze raz to podkreślamy, stworzyły osoby wykształcone, może jedynie *Pieśń o Pannie Maryi na dobrą noc* ma najbardziej ludowy charakter, który może wynikać z tego, że **ją** stworzono dla ludu. Jakkolwiek autorzy posługiwali się językiem ogólnym, nie uniknęli regionalizmów. Jedne pieśni **mających** mniej, inne **więcej**, ale najbardziej widoczne są w słownictwie. Do takich śląskich regionalizmów leksyj-

kalnych należą takie wyrazy, jak: *gwara* 'mowa', *ize* 'że', *każ* 'gdzie, dokąd', *tukej* 'tutaj', *wdycki* 'zawsze', a **także** wyrazy zdrabniające typu: *maciczka*, *głowiczka*, *perliczka*, *rączy czka*, *rodziczka*, *wodziczka* utworzone przez formant *-iczka*. Do fleksyjnego regionalizmu można byłoby zaliczyć formy **zaimków** *ja*, *ty* w dopełniaczu i bierniku: *mie Ty miłujesz*, *Gdys mie opuszcila*, *tak mie serce morzy*, *dufaiącym w tobie*, *Tobie o pomoc ządamy*.

Regionalizm tych utworów **podkreślają** także silne wpływy czeskie widoczne w fonetyce, np. *ochran* z grupą *ra* zamiast polskiej *ro*; w fleksji: wszystkie bezokoliczniki zakończone na *-ci*, np. *byci*, *spaci*, *staci*, *opatrowaci*, *zdawaci*, *umrzyci*, *pożegnaci*, *przespaci* itp. najbardziej widoczne w pieśni 10, może wzorowanej na jakiejś czeskiej pieśni. **Czechizmem** jest także postać dopełniacza rzeczownika *Polska*: *do Polska*, utworzona od formy *Polsko*. Leksykalne bohemizmy to: *cesta* 'droga', *opatrownica* 'opiekunka', *leda* 'lada', *obec* 'powszechnie'.

Jeśli chodzi o największe nasycenie elementami śląskimi, to charakteryzują się nimi pieśni 37, 42, 54, natomiast czechizmy najliczniejsze są we wspomnianej już pieśni 9 i 51. Ich twórcami mogą być i autor, i przepisujący.